

РЯТІВНА АРХЕОЛОГІЯ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ І ТРАДИЦІЇ

Рятівна археологія в Україні має давні традиції. У всі часи функціонування археології як науки на наших землях пам'яткоохоронні дослідження посідали у ній вагоме місце. Рівень цих досліджень залежав у цілому від загального розвитку самої археології. З плином часу рятівні дослідження набирали самобутніх рис, перетворюючись на окремих розділ археології.

Початок цілеспрямованого розвитку пам'яткоохоронних досліджень та заходів, зокрема, й археологічних, можна пов'язувати із створенням у 1864 р. у Львові, який на той час входив до складу Австрійської імперії, спеціально уповноваженої державою особи – консерватора для охорони пам'яток науки та культури. Вони впроваджувались на основі постанови уряду від 1850 р. про збереження культурної спадщини у межах імперії [Булик, 2006, с. 60]. Цю посаду обійняв Мечислав Людвіг Потоцький, відомий як відкривач та дослідник Збруцького ідола, а також численними заходами щодо збереження старовини [Kuśnierz, 2010, s. 95]. Ця державна служба – Цісарсько-королівська комісія для дослідження та охорони пам'яток, до компетенції якої належали й пам'ятки археології, яким надавалася певна перевага щодо збереження та дослідження, проіснувала у Західній Україні із незначними змінами до 1919 р. [Булик, 2006, с. 61]. Одними із перших рятівних археологічних робіт на Заході України можна вважати розкопки у 1866 р. члена Ставропігійського інституту А. Петрушевича під час будівництва залізниці Відень–Львів–Чернівці під Замковою горою у Львові [Киричук, 2004, с. 215]. Такого виду роботи здійснюються на всій території сучасної України. Як приклад, розкопки О. Бертсье-Делагарда у 1891–1895 рр. на Карантинній горі античної Феодосії під час будівництва місцевого порту [Петрова, 2000, с. 24–26].

На території України, яка входила до складу Російської імперії, систематизація археологічних досліджень починається з 1889 р. Від цього часу такого виду роботи мали проводитись виключно за спеціальним дозволом Імператорської археологічної комісії. Незважаючи на активні заходи зі збереження пам'яток археології, досить часто можна було зіткнутися з варварським нищенням пам'яток [Нестерова, 2008, с. 275]. Активну роботу по дослідженню та збереженню проводили або музейні працівники, або ж наукові товариства. Серед них варто виокремити “Імператорське одеське товариство історії та старовини”, “Київське товариство охорони пам'яток старовини та мистецтва”, які здійснювали жваву дослідницьку, популяризаторську та видавничу діяльність.

З Великою війною на початку ХХ ст. завершується перший етап у розвитку рятівної археології, зокрема і на сучасній території України. Він припадав на добу позитивізму, час коли утворювались наукові організації для керування археологічними процесами [Лех, 2006, с. 23]. Для цього етапу властивий розвиток археологічного досвіду у межах різних державних утворень, хоча жодне з них не представляло українські інтереси, застосування простих форм досліджень та інтерпретації отриманих матеріалів.

Подальший розвиток пов'язаний із повстанням на території України низки державних утворень. Відбувається становлення нових структур, які відповідали за охорону пам'яток археології і здійснювала необхідні заходи.

У 1918 р. підготовлено законопроект про заснування Української Академії Наук, затверджений гетьманом П. Скоропадським 14 листопада 1918 р. Її урочисте відкриття відбулося 28 листопада цього ж року. У листопаді 1918 р. відкрито і Київський археологічний інститут. Восени 1919 р при Академії наук України була створена Комісія з укладання археологічної карти України, яку в 1921 р перетворено на Археологічну комісію УАН, а у лютому 1922 р. – на Археологічний комітет при історико-філологічному відділенні ВУАН. У 1924 р. на його основі створено Всеукраїнський археологічний комітет (ВУАК), 1933 р в

наслідок реорганізації академічних структур постала Секція історії матеріальної культури, у 1934 р. – Інститут історії матеріальної культури АН УСРР, який 1938 р. одержав назву Інституту археології АН УРСР. Серед основних завдань Інституту була організація й проведення охоронних археологічних досліджень у зонах новобудов. Окрім того, у 1924–1928 рр. відбувається активна розбудова ВУАК щодо організації та проведення пам'яткоохоронних робіт, ставляться питання перед урядом про виділення фінансування для пам'яткоохоронних археологічних робіт під час індустріального будівництва [Толочко, 2012, с. 103, 107].

Однак, не зважаючи на дослідницький статус установ академії, значну частину практичних заходів щодо рятівних археологічних робіт проводили також і українські музеї. На період 1920–1930-х рр. припадає час, коли українські музеї проводили активні археологічні дослідження, формували археологічні колекції із розкопок та розвідок, аж доки цьому не було покладено край внаслідок репресій та закидів щодо націоналізму [Яненко, 2012, с. 345–347].

Одним із найвизначніших досягнень у збереженні пам'яток археології є організація у 1926 р. спільної з Наркомосвіти та Академією наук Дніпрогесівської археологічної експедиції під керівництвом українського академіка, визначного музейника Д. Яворницького. Роботи проводились на пам'ятках, що мали зникнути у ході будівництва в районі Запоріжжя. Незважаючи на брак фахівців, фінансування, за чотири роки діяльності експедицією було здійснено низку відкриттів, зокрема, Надпорізького палеоліту, які значно поширили знання про давню історію Центрально-Східної Європи та України [Ковальова, 2012, с. 113–115].

Перша третина ХХ ст. на території України характеризувалася значними обсягами індустріального будівництва. Зважаючи на активну позицію науковців із Всеукраїнського археологічного комітету (ВУАК) у місцях найбільших будівництв проводили археологічні дослідження. Варто згадати дослідження М. Макаренком ґрунтового могильника та курганів у місці спорудження “Азовсталі” у 1930–1933 рр., курганів неподалік “Азотного заводу” в околицях сучасного Донецька у 1930 р. [Кучугура, 2007]. Рятівні роботи під керівництвом директора ІМК АН УСРР Ф. Козубовського у 1930–1932 рр. на місці спорудження електростанції на р. Південний Буг [Горішній, Отрошенко, Шапошникова, 1987, с. 67]. Однак, на думку багатьох істориків археології, роботи такого типу в умовах тоталітаризму носили здебільшого епізодичний, позасистемний характер [Литвиненко, 2012, с. 155].

У 1919–1939 рр. територію Західної України, яка входила до складу Польщі, поділено на два округи охорони пам'яток. Керування дослідженнями пам'яток під час рятівних археологічних робіт здійснювало Державне об'єднання консерваторів доісторичних пам'яток при Міністерстві релігії та народної освіти Польщі, а згодом Державний археологічний музей у Варшаві, якому було надано функції охорони пам'яток археології від імені держави [Піотровска, 2006, с. 67–69, 79].

Рятівні археологічні роботи у теперішньому розумінні проводились, на відміну від частини України в складі СРСР, у значно менших масштабах. Вони здебільшого були пов'язані із прокладанням шляхів сполучення або будівництва. Однак їхні результати були досить яскравими та змістовними. Варто згадати публікації матеріалів Ю. Піотровського про скарб римського часу, який містив 20 кг монет, срібний посуд і золотий медальйон, виявлений під час земляних робіт у 1928 р. поблизу с. Борочиці (нині Горохівський р-н, Волинська обл.); охоронні роботи К. Яжджевського у кар'єрі поблизу Куликова (нині Кременецький р-н, Тернопільська обл.), де досліджено могильник висоцької культури у печері; дослідження під час будівництва дороги поблизу с. Рудки (нині Кременецький р-н, Тернопільська обл.) поховання римського часу О. Цинкаловським [Піотровска, 2006, с. 80–83]. Але загалом більшість робіт мала охоронний характер – забезпечувала відомі пам'ятки від природного руйнування.

Підсумовуючи розвиток рятівних археологічних робіт на землях України у міжвоєнний час можна виокремити загальні тенденції у розвитку, незважаючи на фактори політичного поділу та устрою країни. Нагромадження досвіду продовжується на основі позитивістичної парадигми, відбувається накопичення фактичних матеріалів, починають вибудовуватись нові

концепції. Потреба у збереженні пам'яток археології має основну підтримку у колах науковців академічних та музейних установ. Зберігається й підтримка на державному рівні, однак вона у низці випадків носила декларативний характер і зупинялась перед фактом відсутності фінансування рятівних експедицій, або проханнями на кшталт *“витрачати як можливо економніше”* бюджети експедиції, що подекуди призводило до вилучення об'єктів із переліку досліджень [Ковальова, 2012, с. 113], або перед браком кваліфікованих кадрів чи інформації щодо руйнування пам'яток археології.

Наступний етап, який певною мірою був віддзеркаленням попередніх подій, розпочався у повоєнний час, коли до індустріального будівництва додавалось ще й відродження знищеної у військовому часі економіки. Варто згадати про створення у 1945–1949 рр. П Дніпрогесівської експедиції, в якій здійснили важливі відкриття з первісної історії В. Даниленко, М. Рудинський, О. Бодяньський та ін. [Струкуленко, 2012, с. 283].

Добрим підґрунтям у цьому стало прийняти законодавчих актів, які регулювали інтереси науковців під час будівництва. Першим з них була постанова тодішньої Ради міністрів СРСР *“Про заходи покращення охорони пам'яток культури”* у 1948 р., де вказувалось про організацію системи охорони пам'яток, зокрема й археології [Постановление № 3898]. У подальшому справа щодо охорони пам'яток археології під час рятівних робіт знайшла своє продовження у законі УРСР *“Про охорону і використання пам'яток історії і культури”*, де у статтях 31, 35, 36 чітко наголошувалось на проведенні такого типу робіт під час будь-якого будівництва [Закон УРСР № 3600-IX]. Важливу роль з охорони та обліку пам'яток археології також відіграло Українське товариство охорони пам'яток історії та культури.

На нову хвилю дослідження вийшли у 1950-х рр. під час будівництва Дніпровського каскаду ГЕС. У цих роботах брали участь А. Добровольський, Д. Березовець, Є. Махно, Д. Бліфельд, В. Довженок, Д. Телегін, М. Кучера та багато інших. Для забезпечення археологічних досліджень задіяли академічні інститути – Інституту археології АН УРСР (Київ), Інститут суспільних наук АН УРСР (Львів), історичні та краєзнавчі музеї, університети країни.

Починаючи з 60-х рр. ХХ ст. південь та схід України охопили меліоративні роботи. Все це вимагало забезпечення досліджень пам'яток археології. В українській археології розпочинається широкомасштабний та тривалий період *“новобудовної археології”*, який практично тривав до початку 90-х рр. ХХ ст. Вагомість та водночас важливість рятівних археологічних досліджень відзначають провідні дослідники [Массон, 1985, с. 3].

Роботи такого розмаху призвели до того, що в Інституті археології у 1968 р. створено постійно діючі новобудовні експедиції – Каховська (О. Лесков), Інгульська (О. Шапошников), Північно-Рогачицька (О. Тереножкін, В. Бідзіля), які працювали на території Запорізької, Миколаївської та Херсонської областей [Горішній, Отрощенко, Шапошникова, 1987, с. 68].

У цьому ж часі створено в складі інституту відділ новобудов для реалізації та координації робіт. Першим керівником був Ю. Захарук [Горішній, Отрощенко, Шапошникова, 1987, с. 68]. Але згодом відділ був зліквідований. Повторно його відновили у 1974 р. під керівництвом М. Шмаглія, проте у 1976 р. відділ знов перетворюється у позаструктурне об'єднання. У 1983 р. відділ відновлюють на чолі з П. Горішнім, згодом його змінив О. Приходнюк, а у 1991 р. очолив Д. Козак [Відділ ..., 1994, с. 80].

В Україні починає працювати велика кількість експедицій. Ось лише неповний перелік, до якого увійшли найбільш тривалі. У 1973–1976 рр. на території Дніпропетровської та Запорізької обл. працювала Верхньотарасівська археологічна експедиція, основним предметом зацікавлення якої були кургани. Її керівниками були Є. Черненко та І. Чередниченко, а до складу археологів входили С. Бессонова, Я. Болдін, К. Бунятян, Г. Євдокимов, С. Пустовалов, Ю. Рассамакін. За час своєї діяльності вони дослідили 158 курганів зі 770 похованнями різних культур та часів [Струкуленко, 2012, с. 283].

Експедиціями, які мали один із найбільших періодів існування, були Запорізька експедиція та Орджонікідзівська експедиція ІА АН УРСР/України. Перша з них працювала у 1967–1992 рр. під керівництвом В. Бідзілі, В. Отроценка, Ю. Рассамакіна, серед археологів –

Ю. Болтрик, С. Круц, С. Пустовалов, В. Томашівський та ін. Результатом їхньою діяльністю стали розкопки 189 курганів, в яких містилося 762 різночасових поховання [Струкуленко, 2012, с. 284]. Орджонікідзінська експедиція здійснювала роботи впродовж 1970–1992 рр., керована Б. Мозолевським, а згодом і С. Поліним, в складі експедиції у різний час пропрацювали Г. Євдокимов, О. Загребельний, С. Круц, В. Мурзін, С. Пустовалов, Є. Черненко. Їхнім досягненням стало дослідження 831 різночасових поховань у розкопаних 143 курганах [Струкуленко, 2012, с. 284]. Варто зазначити, що серед їхніх досліджень розкопки царських курганів – Товстої, Гайманової, Бабиної, Соболевої могили, які надали непересічні матеріали для вивчення життя та побуту давніх скіфів, що стали світовим надбанням.

У інших промислових регіонах виникають експедиції, які також працюють на постійній основі. У 1971 р. на Луганщині утворено Сіверськодонецьку археологічну експедицію Інституту археології АН УРСР, яка проіснувала до 1981 р. Її очолювали М. Чередниченко, С. Братченко, М. Гладких, І. Післарій. Ще одна експедиція – Донецька, під керівництвом С. Братченка, працювала у регіоні протягом 1977–1980 рр. Ними було розкопано понад півтисячі курганів, декілька різночасових поселень, виявлено велику кількість пам'яток археології. На зміну їй у 1982–1994 рр. прийшла новобудовна експедиція Київського державного університету, якою керували М. Бондар та І. Піоро. Результатом робіт стало повне дослідження 136 курганів [Литвиненко, 2012, с. 155–156].

Експедиція, яка працювала під час будівництва каналу “Дніпро–Донбас”, під керівництвом Д. Телегіна у складі С. Братченка, О. Беляєва, В. Бородуліна, В. Клименка, І. Ковальнової у 1970–1974 рр. дослідила 44 кургани із 376 різночасовими похованнями [Струкуленко, 2012, с. 283].

На Донеччині у різні роки працювали Донецька експедиція ІА АН УРСР під керівництвом В. Даниленка (1974–1976) та О. Беляєва (1976), Друга Сіверськодонецька експедиція ІА АН УРСР на чолі з С. Братченком. Згодом до виконання рятівних робіт, внаслідок браку кадрів із академічних інституцій, залучили Донецький державний університет, в якому у 1978 р. для цього створили спеціальну науково-дослідну групу. Вона пропрацювала до 1992 р., а у її складі здійснювали дослідження О. Привалов, С. Санжаров, Д. Кравець, О. Євглевський, Р. Литвиненко та ін. На їхньому рахунку дослідження близько 300 курганів із 1 100 похованнями [Литвиненко, 2012, с. 156–157].

Однією із найбільших в Україні була Миколаївська експедиція під керівництвом В. Фоменка, яка працювала в зоні меліорації у Миколаївській і Кіровоградській областях та у зоні спорудження Південноукраїнського енергокомплексу. Лише у 1990–1994 рр. нею досліджено 30 000 м² площі на поселеннях та розкопано 36 курганів із 145 різночасовими похованнями [Відділ ..., 1994, с. 81].

З розвитком будівництва на великих територіях, став відчутний брак фахівців-археологів із академічних установ. Як згадувалось вище, до робіт активно почали залучати університети, які володіли необхідними кадрами та дослідницькими традиціями.

Протягом 1972–1999 рр. функціонувала новобудовна постійно діюча археологічна експедиція Дніпропетровського університету під керівництвом І. Ковальнової. Роботи її були зосереджені у двох регіонах: в Орільсько-Самарському межиріччі, де розкопано 868 курганів із 4 680 різночасовими похованнями, та 382 кургани із 1 363 похованнями на Правобережному Надпоріжжі [Струкуленко, 2012, с. 284].

За іншою системою працювали дослідники у Львівському університеті, де у 1985 р. було створено науково-дослідну лабораторію історичних та археологічних досліджень (НДЛ–81) під керівництвом В. Касюхнич, яка й провадила рятівні археологічні експедиції у залежності від отриманих замовлень. Роботи протягом 1986–2005 рр. проводили у межах розроблення кар'єрів родовищ сірки у Львівській обл., у межах будівництва газопроводу Ямал – Західний кордон та нафтопроводу “Дружба” на території північних та західних областей, під час меліорації на території Львівської області. Експедиціями у різні роки керували М. Пелешин, В. Циглик,

Л. Крушельницька, а у складі експедицій брали участь Р. Чайка, П. Довгань, М. Бандрівський, Я. Онищук, В. Рудий, Р. Берест [Касюхнич, 2005; Чайка, Довгань, 1992].

Для другої половини 40-х – кінця 80-х рр. ХХ ст. в Україні характерне проведення рятівних археологічних робіт на широкій основі. У цих дослідженнях брала участь більшість археологів із академічних установ, широко залучались науковці з університетів та музеїв. Археологічні експедиції працювали як тимчасові, так і як постійно діючі утворення. Виокремлення новобудівних експедицій принесло відмінні результати. У цій царині першість належала археологам України [Шелов, 1984, с. 5]. Практичними дослідженнями здебільшого було охоплено південні та східні області – як території найбільшого індустріального будівництва та здійснення меліорації. Цьому ж сприяло і впровадження відповідної законодавчої бази для рятівних робіт, а також створено умови для їхнього фінансування. Важливим досягненням археологів було те, що вони почали працювати на випередження, а не під час самих будівельних робіт. Пам'ятки досліджувалися широкими площами. Одним із негативів цього процесу можна визначити недостатню публікацію отриманих матеріалів, що було пов'язано зі значною плінністю виконавців робіт.

Четвертий етап функціонування рятівної археології тісно пов'язаний зі становленням незалежності в Україні. Певну негативну тенденцію заклали економічні негаразди та невизначеність законодавства. Однак і ці питання були вирішені, хоча подекуди лише у загальних рисах.

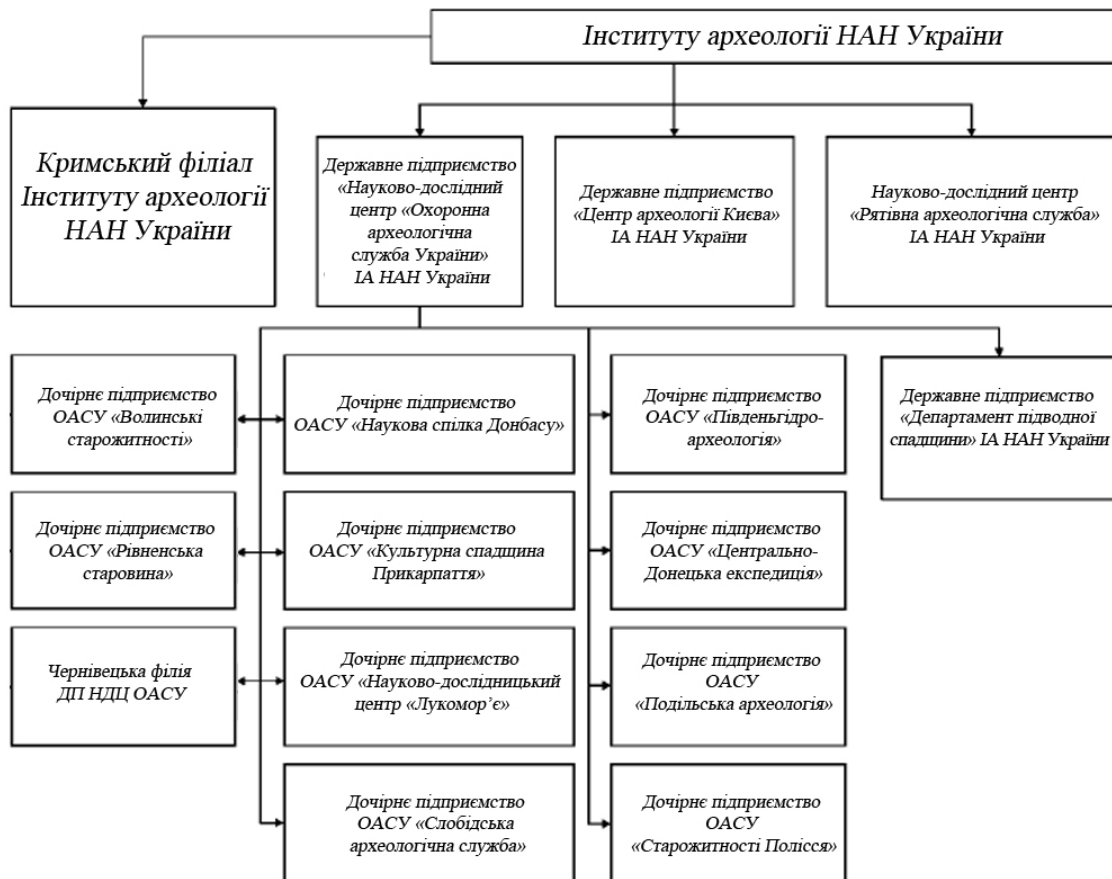
З деяким запізненням, але протягом 2000–2004 рр. удосконалюється законодавча база – Закони України “Про охорону культурної спадщини”, “Про охорону археологічної спадщини”, Європейська Конвенція про охорону археологічної спадщини (переглянута) разом із низкою інших законодавчих та нормативних актів дали змогу активно впроваджувати рятівну археологію в життя [Казимір, 2010].

На початку 90-х рр. ХХ ст. працюють ще кілька новобудівних експедицій, про що згадувалось вище. Однак і вони з часом перестають існувати внаслідок різних причин – браку коштів, відсутність фахівців або згорання об'ємних інвестиційних проєктів. На противагу їм починають утворюватись наукові колективи, основною ціллю яких було лише проведення пам'яткоохоронних робіт у зонах будівництва. Базовою засадою їхньою діяльності на початкових етапах було створення адміністративного осередку для вирішення всіх організаційних та фінансових питань, який на наступну етапі організував колектив археологів. До таких, зокрема, належав, науковий кооператив “Археолог” під керівництвом В. Воляника, який здійснював дослідження, зокрема, на території Чернігівської обл. Інший напрямок обрали академічні установи, при яких продовжувалася традиція створення новобудівних експедицій, або ж спеціальних установ, які б мали перейняти на себе ініціативу проведення рятівних робіт як у межах окремих регіонів, так і на території всієї держави в цілому.

Ініціатива тут належала Інституту археології НАН України, як організатору та спадкоємцю попередніх новобудовних експедицій, а також Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича, де у 1991 р. утворено Науково-дослідний центр “Рятівна археологічна служба” під керівництвом В. Івановського, а згодом О. Осаульчука. З часом і цей центр перейшов у підпорядкування Інституту археології. У 1990-х рр. йому вдалося провести роботи на території Львова, Галича, у зоні будівництва нафтопроводу Одеса–Броди. Вагомим недоліком став брак достатньої кількості публікацій здобутих результатів, за винятком кількох у досить обмеженому накладі [Конопля, Войнаровський, Онищук, 2004; Конопля, Войнаровський, Филипчук, 2004].

Значно покращилася ситуація на початку 2000-х рр. За ініціативи Інституту археології було створено Державне підприємство “Охоронна археологічна служба України”, на яке було покладено проведення рятівних досліджень, а також здійснення археологічної експертизи земельних ділянок для будівництва. Дочірні підприємства цієї структури присутні практично у всіх областях України та активно проводили дослідження, про що вказує позитивна динаміка

Таблиця 1.
Структура установ, які проводять пам'яткоохоронні роботи (за Д. Козак, 2009)

відкритих та досліджених пам'яток [Козак, 2009, с. 20–26] (рис. 1). У складі таких установ працювала та працює значна кількість археологів-фахівців – Б. Прищеп, Б. Строць, О. Супруненко, Т. Милян, І. Голубєва, Ю. Бровендер, С. Пивоваров, М. Ільків, О. Златогорський, В. Шкоропад, І. Брайловський та ін. Керівництво та наукову координацію у роботі структур, пов'язаних із рятівними дослідженнями здійснював заступник директора Інституту археології Д. Козак, а для оптимізації цього процесу один із відділів інституту було реорганізовано у відділ археології раних слов'ян та регіональних досліджень. До його складу увійшли всі керівники регіональних археологічних установ, пов'язаних із рятівною археологією.

Для врегулювання обліку проведення рятівних розкопок та археологічних експертиз територій, які відводились під будівництво для фахівців-археологів впроваджено окремі види кваліфікаційних документів – Відкритих листів на право проведення таких типів робіт. Для здійснення рятівних розкопок надавалась “форма 4”, а для здійснення археологічної експертизи – “форма 6”. Право на проведення зазначених робіт надається окремим Дозволом Департаменту охорони культурної спадщини та культурних цінностей Міністерства культури України.

Проте недолуга політика у пам'яткоохоронній сфері призвели до внесення у діюче законодавство низки поправок. Ці поправки практично призвели до припинення активних рятівних археологічних робіт, не зважаючи на існуючі закони. Було зупинено тенденцію позитивного розвитку у дослідженнях, що налагоджувалася останніми роками, знищено або пошкоджено чималу кількість пам'яток [Козак, 2009, с. 14–16].

Іншою внутрішньою проблемою рятівних археологічних досліджень стала відсутність достатньої кількості висококваліфікованих археологів, які могли б проводити такі роботи [Козак, 2009, с. 14; Клочко, 2007, с. 70].

Однією із найгостріших проблем рятівних робіт, окрім фінансової, є публікація матеріалів. Часом можна виявити і факти відсутності наукових звітів за результатами проведених досліджень. Але у цьому напрямку спостерігаються і позитивні зрушення. Обов'язковою вимогою отримання кваліфікаційних документів є публікація інформаційних матеріалів у “Археологічних дослідженнях в Україні”, які виходять з 1997 р. [Козак, 2009, с. 19]. Тут подаються відомості про деталі та результати всіх археологічних робіт на території України. Результати досліджень курганів на Донеччині більше десяти років публікувалися у луганських “Матеріалах та дослідженнях з археології Східної України” за редакцією безпосереднього учасника цих подій С. Санжарова. Іншим прикладом подання матеріалів із рятівних досліджень є “Археологічний літопис Лівобережної України” під редакцією О. Супруненка. Отримані матеріали із рятівних експедицій останніми роками досить часто впроваджують у кандидатські та докторські дослідження. Вирішенням проблеми публікації могло б стати регулярне видання, яке б спеціалізувалось на проблемах рятівної археології – законодавчих, методичних, теоретичних, публікації отриманих матеріалів.

Останніми роками до активної участі в інформуванні щодо пам'яткоохоронних заходів та охорони пам'яток археології вдається залучати громадськість. Однієї із таких форм стало Всеукраїнське громадське об'єднання “Спілка археологів України”, куди окрім археологів ввійшли і звичайні громадські активісти.

Підсумовуючи нинішній етап розвитку рятівної археології у незалежній Україні, варто відзначити чітку структурування інституцій, покликаних здійснювати дослідження цього типу. Створено кадровий запас із фахівців, які проводять рятівні археологічні дослідження. У ході досліджень значно збільшено базу даних пам'яток археології, здійснюється робота із їхньої паспортизації, розширюється джерельна база.

Підсумовуючи більш як 150-літню історію розвитку археологічних рятівних досліджень, можна стверджувати про перебування її у загальноєвропейському ключі. Специфічні риси пов'язані із тривалим перебуванням території України у складі різних держав. Із поверненням незалежності цей процес триває далі, хоча часті зміни пам'яткоохоронного законодавства дещо сповільнюють поступ.

ЛІТЕРАТУРА

Булик Н.

2006 Охорона археологічних пам'яток у Східній Галичині у XIX ст. // АДЛУ. – Вип. 9. – С. 58–66.

Відділ...

1994 Відділ археологічних досліджень та джерелознавства // 60 років Інституту археології НАН України. – К. – С. 80–90.

Горішній П., Отрощенко В., Шапошникова О.

1987 Дослідження на новобудовах України // Археологія. – № 57. – С. 67–74.

Закон УРСР № 3600-IX

1978 Закон УРСР № 3600-IX від 13.07.1978 “Про охорону і використання пам'яток історії і культури”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3600-09.

Казимір О.

2010 Організація наукових археологічних досліджень (правові засади) // Археологічні студії. – Вип. 4. – С. 6–18.

Касюхнич В.

2005 Двадцять років у пошуках скарбів давньої історії // АДЛУ. – Вип. 8. – С. 214–220.

Киричук О.

2000 Археологічні дослідження Ставропільського Інституту в 70–90-х роках XIX ст. // АДЛУ. – Вип. 4. – С. 214–221.

Клочко В.

- 2007 Проблема охорони пам'яток археологічної спадщини в Україні // Праці науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. – Вип. 2. – С. 68–79.

Ковальова І.

- 2012 Дніпрогесівська археологічна експедиція // Археологія і давня історія України: Історія археології: дослідники та наукові центри. – К. – Вип. 9. – С. 113–115.

Козак Д.

- 2009 Стан та перспективи охорони і дослідження археологічної спадщини в Україні [Електронний ресурс] // Матеріали спільного засідання Головної Ради Українського товариства охорони пам'яток історії та культури і вченої ради Інституту археології НАН України. – К. – 40 с. – Режим доступу: volynski-starozitnosti.net/load/19-1-0-21

Конопля В., Войнаровський В., Онищук Я.

- 2004 Черняхівське поселення Глядки у верхів'ї Південного Бугу. – Львів. – 59 с.

Конопля В., Войнаровський В., Филипчук М.

- 2004 Лукаші. Багатошарова пам'ятка на Брідщині. – Львів. – 112 с.

Кучукура Л.

- 2007 Дослідження видатного українського археолога М.О. Макаренка в м. Маріуполь у 1930–1933 роках // Праці науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 71–86.

Лех Я.

- 2006 З історії польсько-українських зв'язків в археології (кінець XVIII ст. – 1939 р.) // АДЛУ. – Вип. 9. – С. 17–53.

Литвиненко Р.

- 2012 Новобудовна археологія в Донбасі: етапи, дослідники, досягнення // Археологія і давня історія України: Історія археології: дослідники та наукові центри. – К. – Вип. 9. – С. 155–159.

Массон В.

- 1985 Исследования на новостройках – новая функция советской археологической науки // Археологические исследования в зонах мелиорации. Итоги и перспективы их интенсификации: Научно-практическая конференция, декабрь 1985. Тезисы. – Л. – С. 3–4.

Нестерова О.

- 2008 Створення наукових товариств у пам'яткоохоронній сфері наприкінці XIX – початку XX ст. на території України // Археологічні студії. – Вип. 3. – С. 275–284.

Петрова Э.

- 2000 Античная Феодосия: История и культура. – Симферополь. – 263 с.

Піотровська Д.

- 2006 З діяльності польських служб охорони археологічних пам'яток у Західній Україні в 1919–1939 рр. // АДЛУ. – Вип. 9. – С. 67–88.

Постановление № 3898

- 1948 Постановление № 3898 от 14.10.1948 Совмина СССР “О мерах улучшения охраны памятников культуры” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: art-con.ru/node/354

Струкуленко А.

- 2012 Новобудовні археологічні експедиції 70–90-х рр. XX ст. та їх внесок у дослідження давньої історії північностепової Наддніпрянщини // Археологія і давня історія України: Історія археології: дослідники та наукові центри. – К. – Вип. 9. – С. 282–286.

Толочко Д.

- 2012 Розвиток українознавства в галузі охорони та дослідження пам'яток археології, мистецтва і природи у 20-х – на початку 30-х рр. XX ст. (за матеріалами Наукового архіву Інституту археології НАН України) // Збірник наукових праць Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії. – К. – Т. XXX. – С. 99–103.

Чайка Р., Довгань П.

- 1992 Археологічні дослідження в зонах меліорації Малого Полісся і Прикарпаття // Вісник Львівського університету. Серія історична : З історії стародавності і середньовіччя. – Вип. 27. – С. 46–49.

Шелов Д.

- 1984 Полевая археология и охрана археологических памятников // Советская археология. – № 1. – С. 5–10.

Яненко А.

- 2012 Музейная археология советской Украины 1920-х – первой половины 1930-х гг.: этапы развития // Археологія і давня історія України: Історія археології: дослідники та наукові центри. – К. – Вип. 9. – С. 343–350.

Kuśnierz J.

- 2010 Mieczysław Ludwik Potocki (1810–1878) – konserwator zabytków Galicji Wschodniej, współodkrywca posągu Światowita ze Zbrucza, autor pierwszej monografii historycznej miasta Zamość // Zamojsko-Wołyńskie zeszyty muzealne. – Zamość–Łuck. – Т. V. – S. 93–104.

Taras MYLYAN

THE RESCUE ARCHAEOLOGY IN UKRAINE: TRENDS AND TRADITIONS

Research is devoted to the development of rescue archeology in Ukraine. Traditions Heritage Studies numbering almost 150 years. They actively implemented and developed in spite of political or economic conditions in Ukraine. Formation of archaeological excavation expeditions evolved from work at random findings to the systemic nature-planning and organization of long-term expeditions. To stay in such work participated to some extent almost all archaeologists Ukraine. Thanks to archaeological research salutary able to explore thousands of mounds and settlements, a new highlight long history of Ukraine, get information about ancient ethnic groups and tribes.